

नेवार जातिको प्रचलित विवाह संस्कार र
परिवर्तन सम्बन्धी एक समाजशास्त्रीय अध्ययन
तार्केश्वर नगरपालिका-१९ काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा समाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय
वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको
लागि प्रस्तुत गरिएको शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

नाम : रचना श्रेष्ठ

क्रमाङ्क : १८०

त्रि.वि.दर्ता नं.:२७८

रजिस्ट्रेशन नं. :६-२-४७९-२०-२००७

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग
किर्तिपुर, काठमाडौं ।

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधिको लागि आंशिक आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत रचना श्रेष्ठले तयार गर्नु भएको नेवार जातिको प्रचलित विवाह संस्कार र परिवर्तन सम्बन्धी एक समाजशास्त्रीय अध्ययन :तार्केश्वर नगरपालिका-१९ काठमाडौं एक समाजशास्त्रीय अध्ययन सम्बन्धी शीर्षकको शोध-पत्र मेरो सल्लाह र निर्देशनमा रहि तयार पार्नुभएको हो । निज विद्यार्थीको लगनशिलता एवं मेहनतको कदर गर्दै उपरोक्त प्रगतिको कामनाका साथ यो शोध-पत्रको उचित मूल्याङ्कनको लागि मूल्याङ्कन समिति समक्ष प्रस्तुत गर्नका लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

.....

सुरेन्द्र मिश्र

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति :-

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग
किर्तिपुर, काठमाण्डौ

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकि तथा समाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक पाठ्यक्रम पुरा गर्ने प्रयोजनका निमित्त रचना श्रेष्ठले तयार गर्नु भएको नेवार जातिको प्रचलित विवाह संस्कार र परिवर्तन सम्बन्धी एक समाजशास्त्रीय अध्ययन : तार्केश्वर नगरपालिका-१९ काठमाडौं को एक समाजशास्त्रीय अध्ययन शीर्षकको शोध-पत्र मानवशास्त्र/समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर उपाधीको लागि स्वीकृत गरीएको छ ।

शोधकार्य मूल्याङ्कन समिति :

१. प्रा.डा. तुलसीराम पाण्डे
विभागीय प्रमुख

२. डा. केशवराज सिलवाल
वाह्य परिक्षक

२. सुरेन्द्र मिश्र
शोध निर्देशक

मिति :

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत अध्ययन, नेवार जातिको प्रचलित विवाह संस्कार र परिवर्तन सम्बन्धी एक समाजशास्त्रीय अध्ययन : तार्केश्वर नगरपालिका-१९ काठमाडौं” शीर्षकको शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार पारिएको हो । यस्तो प्रकारको खोज अनुसन्धान गर्न पाउँदा म गौरवान्वित भएको छु । प्रस्तुत अध्ययन मार्फत नेवार जातिको विवाह गर्ने परम्परा, संस्कार, मूल्यमान्यता, लोक संस्कृति र विश्वास सहित विवाहमा आएका परिवर्तन प्रष्ट पार्ने जमर्को गरेको छु । साथै यो अध्ययन सुक्ष्म तरिकाले गरिएकोले नेवार जातिका विवाह सम्बन्धी सामान्य जानकारी प्रदान गर्नेछ, भन्ने आशा लिएको छु ।

मेरो शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह र सुझाव प्रदान गर्नु हुने यस समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. तुलसीराम पाण्डे ज्यूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु र आवश्यक सल्लाह, सुझाव र मार्गदर्शन गरि आन्तरिक सुपरिवेक्षकको भूमिका प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु सुरेन्द्र मिश्र प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी यस शोधकार्यको लागि आवश्यक सल्लाह, सुझाव र मार्गदर्शन गरि बाह्य निर्देशकको भूमिका प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु डा.केशवराज सिलवाल ज्यूप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

अध्ययनको क्रममा सहयोग गर्ने मेरो जीवन साथी सचिन श्रेष्ठ मित्रहरु संगीता लामिछाने सञ्चिता मैनाली तथा अन्त्यमा विभिन्न पक्षबाट प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सहयोग पुर्याउनु हुने मेरा सम्पूर्ण परिवारका सदस्यहरु, ईष्ट मित्र, नातेदारहरु, उत्तरदाताहरु, मेरा शुभ चिन्तकहरुलाई हार्दिक आभार प्रकट गर्दै मेरा सहपाठी साथीभाइ प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं ।

रचना श्रेष्ठ

विषय सूची

पृष्ठ सङ्ख्या

अध्याय : एक

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	६
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	१०
१.४ अध्ययनको औचित्य	११
१.५ अध्ययनको सङ्गठन	१३

अध्याय : दुई

साहित्यिक सिंहावलोकन

२.१ सैद्धान्तिक समीक्षा	१५
२.२ पूर्व अध्ययनको समीक्षा	१६

अध्याय : तीन

अनुसन्धान पद्धति

३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनोट	१९
३.२ अनुसन्धानको ढाँचा	१९
३.३ अध्ययनको समग्रता र नमुना छनोट विधि	२०
३.४ तथ्याङ्क सङ्कलन विधिहरू	२०

३.४.१ अन्तर्वार्ता अनुसूची	२०
३.४.२ अवलोकन	२१
३.५ तथ्याङ्कहरूको विश्वसनियता र प्रमाणिकता	२१
३.६ तथ्याङ्कको सम्पादन, प्रस्तुतीकरण र विश्लेषण	२१
३.७ अनुसन्धानकर्ताले ख्याल गर्नुपर्ने नैतिक मूल्य मान्यता	२२
३.८ अध्ययनको सीमाहरू	२३

अध्याय : चार

उत्तरदाताहरूको सामाजिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक अवस्था

४.१ उत्तरदाताहरूको सामाजिक तथा जनसाङ्ख्यिक विवरण	२४
४.१.१ जाति/जनजाति	२४
४.१.२ उमेर	२५
४.१.३ लिङ्ग	२७
४.१.४ धर्म	२८
४.१.५ पारिवारिक संरचना	२९
४.१.६ वैवाहिक अवस्था	३०
४.१.७ शिक्षा	३०
४.१.८ नारीको स्थान	३२
४.२ उत्तरदाताको सांस्कृतिक अवस्था	३३
४.२.१ जीवन चक्र	३४

४.२.२ भेषभुषा र गरगहना	४०
४.२.३ भोजन	४१
४.३ उत्तरदाताको आर्थिक अवस्था	४१
४.३.१ भू-स्वामित्व	४२
४.३.२ आम्दानीको स्रोत	४३
४.३.३ खाद्यान्नको स्थिति	४५
४.३.४ पेसा/रोजगार	४६
४.३.५ ऋण	४७
४.३.६ ऋण लिनुको उद्देश्य	४८

अध्याय : पाँच

नेवार जातिको विवाह संस्कार र परिवर्तन

५.१ उत्तरदाताहरूका विवाह संस्कार	५०
५.१.१ वेल विवाह	५०
५.१.२ बाह्रा तयेगु (गुफा राख्ने/सूर्य दर्शन)	५२
५.१.३ विवाह	५४
५.२ नेवार जातिको विवाह संस्कारमा आएको परिवर्तन	५८
५.२.१ विवाहको उमेरमा आएको परिवर्तन	६०
५.२.२ जीवन साथीको रोजाइमा आएको परिवर्तन	६०
५.२.३ दाइजो प्रथामा आएको परिवर्तन	६१

५.२.४ अभिभावकको भूमिकामा आएको परिवर्तन ६२

५.२.५ विवाहको विधिमा आएको परिवर्तन ६२

अध्याय : छ

अध्ययनको सारांश र निष्कर्ष

६.१ अध्ययनको सारांश ६४

६.२ अध्ययनको निष्कर्ष ६६

सन्दर्भ सामग्रीहरू

अन्तर्वार्ता अनुसूची